

A Šumava Királya

anno és most...

Műfordítás

*A Cseh Centrum, illetve a prágai Színházi és Művészeti Intézet 2014 októberében meghirdetett, Susanna Roth (1950–1997) svájci műfordítóról elnevezett cseh műfordítói pályázatának eredményét 2015. március 30-án hirdették ki Budapesten, a Cseh Centrum könyvtárában, bohemisták családiás körében. A fordítói pályázaton részt vehetett minden 40. életévét be nem töltött, műfordításkötettel nem rendelkező személy. A feladat **David Jan Žák: Návrat krále Šumavy** című regényéből megadott részlet cseh nyelvről magyarra történő átültetése volt. A háború utáni időkben játszódó életrajzi regény főhőse egy „elfoghatatlan embercsempész”, Josef Hasil történetét örökíti meg. A pályázatra négy fiatal fordító jelentkezett, akik közül a zsűri – Detre Zsuzsa és Beke Márton műfordítók – értékelése alapján **Juhászné Hahn Zsuzsanna lett a boldog nyertes**. Jutalma a Cseh Köztársaság Kulturális Minisztériumának egyhetes bohemisztikai szemináriumán való részvétel volt 2015 júliusában más országokbeli nyertesekkel együtt. Gratulálunk és következzenek a kijelölt részlet műfordítása. – A szerk.*

Fotó: Cseh Centrum

David Jan Žák

A Šumava Királya visszatér

(Részlet)

AZ AMERIKAI titkosszolgálat irodájában Charles Eckert a nyitott ablaknál áll, a mellvédnek támaszkodik, előtte túlpúpozott hamutál, dohányzik, de nem tüdőzi le. A helyiségbe kopogás nélkül belép az apró termetű Frank Taylor, Eckert jobbkeze.

– Szóval igaz, – kezd bele Taylor még azelőtt, hogy Eckert visszafordulna a helyiség felé. – Hasilt, az SNB-st¹ most hallgatja ki az egyik emberünk. Valami Antonín Vítekkal, egy volt pilótával jött át a határon. Mindketten a kommunista táborból szöktek.

Eckert kifújja a füstöt, az táncra kel a huzatban és kiáramlik az utcára.

– Együttműködést ajánlunk neki, vegye be magához Kašpar. Valami azt súgja, hogy hasznunkra válik, ismeri a Šumavát.

– Már megtörtént. Azt hiszem, éppen most írja alá a papírokat. Kašpar beköltözteti magához a magánlakásba, hogy ne legyen a menekültek között a táborban, lehet ott beépített spicli, ne vállaljunk felesleges kockázatot. Ez a Hasil pont olyan típus, amilyenre szükségünk van a cseh oldali kémhálózat kiépítéséhez. Egy csomó embert ismer ott. SNB-s volt, ez is jól jön, aztán meg, – van benne kurázi. Amilyen hamar csak lehet, akcióba is küldeném.

– De a biztonság kedvéért vegyen részt különleges kiképzésen. És még valami. Rendszeresen tájékoztasson, hogy viselkednek az újoncaink, ez a Hasil is.

JAROSLAV KAŠPAR, fedőnevén Pátý vagy König elégedett. A csapatába éppen most vett fel két új fiatalembert. Mindkettőnek azonnal látja néhány előnyét, már korábban átettek a kiképzésen, Vítek a csehszlovák hadseregben a légierőnél, Hasil pedig az SNB iskolájában, jól bánnak a fegyverrel, jó a fizikai erőnlétük, és nem ijednek meg a saját árnyékuktól. Ráadásul mindkettejüket még a kommunista lágerban oktatták, a saját bőrükön tapasztalták az StB² gyakorlatát. Legszívesebben már holnap megbuktatná a bolsevikokat. Ami viszont nem hagyja nyugodni: Miért érdeklődik annyira Taylor közbenjárásával maga Eckert főnök a jelentéktelen SNB-s, majd gyakorlatilag halálraítélt Hasil iránt? Amennyire Kašpar tudja, ez a fiatalember szegényes körülmények közül származik és jelentős helyeken semmilyen összeköttetése nincsen. – De majd én rájövök!

Josef nem sejtí, hogy akivel szemben áll, névrokona a Železná Ruda-i SNB alakulat parancsnokának. Jaroslav Kašpar neki is és Víteknek is Pátýként mutatkozik be, és egy jó ideig, amíg alatta szolgálnak, nem ismerik meg a valódi nevét. De ők is fedőnevet használnak. Josef Hasilt most Josef Mareknek hívják. A kiképzésen részt vesz további harminc fiatal férfi, cseh menekültek. Kis kunyhókban laknak, később pedig parancsnokuknál, Jaroslav Pátýnál a konspirált villában.

– Háború vár ránk, fiúk, és ti vagytok az amerikai hadsereg elővédje. Jól jegyezzétek meg! Az információ a lényeg, nem az, hogy összetűzést vagy összecsapást robbantsunk ki. Először szerteágazó információs hálózatot kell kialakítanunk Csehszlovákián belül, elég embert kell verbuválnunk és fokozatosan belülről kell szétbomlasztanunk azt a szocialista paradijsomukat. Majd csak a megfelelő pillanatban csapunk le és morzsoljuk szét a bolsevikokat.

Hasil hosszú órákat tölt a határnál fekvő és az őrzőjáratokat figyelve. Pontosan feljegyzi az időpontokat. Éjjel és nappal. Annyira közel van, hogy a szolgálati kutyák kiszagolhatnák. Rádöbben, hogy ennek ellenére is nyugodt, az egyetlen gondot az alvás jelenti. Ahhoz, hogy az információk pontosak legyenek, nem szabad elaludnia. A feljegyzései alapján ismerik meg az őrzőjáratok váltását, és a csehországi alakulatoknál működő rendszert.

– Remek ötlet, Josef, ezt minden alkalommal képesnek kell lenned elvégezni, mielőtt útnak indulsz. Néhány nap megfigyelés, helyzetértékelés, és csak aztán indulás. A lehető legkevesebbet szabad kockáztatni. Itt életről-halálról van szó, megértetted?

– Értettem, főnök! Pontosan ezt csináltam, mielőtt Tondával megérkeztünk ide. Négy napig figyeltem az őrszemek elhelyezkedését és az időpontot, amikor a kiválasztott szektort bejárták.

– Helyes, Josef, de jegyezd meg, csak egyetlen hiba, és te, vagy valaki, akit a gondodra bíztak, életét vesztheti. Ne felejtsetek, fiúk, az egyetlen szabály: teljesíteni a feladatot, túlélni és épségben visszajönni. Ha bármelyikőtök is a kommunisták kezei közé kerülne, akkor jobb, ha golyót röpítetek a fejetekbe, vagy lenyelitek ezt a kapszulát, gyorsan ható mérge van benne. Mindenki kap egyet. És az utolsó golyót tartsátok meg magatoknak. Többségeitek nagyon jól tudja, hogy zajlanak az StB-s kihallgatások. Nem engedhetjük meg, hogy bárkinek is eljárjon közülünk a szája, veszélyeztetné a többieket. Megértettétek?

– Igen, főnök. Jobb egy golyó a fejbe, mint egy StB-s gereblye a hátsónkba!

JOSEF ÖNKÉNT JELENTKEZIK, amikor a cseh oldalon lévő őrzőjáratok mozgásának megfigyelésére van szükség, és hosszú napokig kell egy helyben feküdni. Úgy érzi magát, mint gyerekkorában, amikor a fiúkkal harcoltak egy csapat ellen a szomszéd faluból, hírszerzőként mindig a saját bőrén tapasztalta a könyvekből ismert bátor indián harcosok kalandjait.

Nem kell soká várnia, és Pátý elküldi őt egy csoporttal az első felderítő útra. Együtt kelnek át a határon, majd szétválnak, minden páros más feladatot kap. Josefnek és Tonda Vitéknek fel kell vennie a kapcsolatot Josef prachaticckói, vodňanskói és píseki, valamint Tonda žateckói ismerőseivel. Josef Písekben tanulta ki a kádár mesterséget, és itt is dolgozott, mielőtt a Birodalomba kellett mennie kényszermunkára.

Ily módon szép lassan szerteágazó hálózatot kezdenek kialakítani, amely nemcsak a Šumavát fedi le, hanem Csehország déli részét, Prágát, Pardubicét, Mosteckót és Jáchymovskót is.

Az emberek többsége meghallgatja és bújtatja Hasil, és együttműködik az amerikaiakkal. Ő kiadja a feladatokat, pénzt ad nekik a szükséges kiadásokra, mint az útiköltség vagy a hivatalnokok lefizetése. Písekben megígéri, hogy legközelebb hoz egy adókészüléket, és betanítja őket a használatára. Út közben él a szomszédok és barátok vendégszeretetével. Ahol ételt, vagy szállást kér éjszakára, megkapja, pedig sokan akkor látják életükben először. Fialat, rokonszenves és mosolygós. Písekben a testvére, Žofie és a férje bújtatják.

A Záblatiból származó Adolf Pavelka Václav Marešsel, Podlešákkal, Hodinával és Tvrdekkel dolgozik együtt. Josef Písekben találkozik férfiakkal abból a csoportból, amely Harmadik

Felszabadító Harcnak nevezi magát, Antonín Ouředník fegyvereket szerez és beleegyeznek, hogy ő üzemeltesse az adókészüléket. A Dvoryból származó Jaroslav Kubašta Josefnek, a barátainak, és menekülteknek is biztosít rejték helyet, amelyet a háború alatt épített a lányának a gyerekekkel, nem messze a malomtól. Zábrdíben a fogadós Fábera a bátyjával, Miroslavval, a Vícemilből származó Antonín Heinzlrel és Antonín Jungvirttel biztosítják arról, hogy segítséget nyújtanak az egyes akciókban. Több tucat ember kezd Hasillal együttműködni Husinec, Vlachovo Březí, Blatná és Písek környékén.

Az első küldetés bonyodalom nélkül zajlik. Mindent megvalósít, amire szükség volt. Tondával Samrhelék birtokán van találkozója. Josef egy egész napot és egy egész éjszakát vár a társára.

ČESKÉ BUDĚJOVICÉBŐL menekül Josef Šuman, a csehszlovák hadsereg lelkipásztori szolgálatának alezredese. Túlélte a náci koncentrációs tábor, most pedig az StB van a nyomában. Písekben bujkál Drašnarová asszonynál, aki éjszaka autón viszi a Husinec melletti erdőbe, ahol már vár rá Josef Hasil. Šumannal együtt száműzöttek feleségeinek és kisgyerekeinek egy csoportját kell átvinniük a határon. Marie Josífekkel a cseh oldalon marad.

– Adj egy kis időt, Pepík...

Az erdőben rejtőznek és arra várnak, hogy Josef összekötője hírt hozzon. Estére megjelenik egy fiatal ember kerékpáron.

– Žlebyt és Cazivot felejtésétek el. Másfelé kell mennetek. Arra mintha darázsfészekbe nyúlnátok, fegyveres összecsapás zajlik.

Josef gyorsan dönt. A fiút elküldi Fáberához, hogy a bátyjával készítsenek elő egy régi Tatra teherautót. Šumant a rémült asszonyokkal és gyerekekkel együtt felrakja a platóra, és elindulnak. A fejében cikáznak a gondolatok, melyik átkelési útvonalat válassza. Ellenőrzi a fegyvereket. A vállán átvetve amerikai automata lóg. Zsebében pisztoly és kézigránát lapul. Az ujjai közt egy ampullával játszadozik.

– Elég, ha kiteszel minket Horní Planá alatt, onnan már elboldogulok – mondja Hasil és a sofőrré néz. Az bólínt és elindul.

A Fábera fivérek lesegítik a platóról az asszonyokat. Josef fogja a gyerekeket és leadogatja őket a sötétben Šumannak. Még egyikük sem sír, de ez hamarosan megváltozik.

A Moldva partján állnak. A víz hidege odáig érződik.

– Itt most átgázolunk, – mondja Hasil és látni véli a rémületet az asszonyok arcán. – Ne féljenek. Úgy csináljuk, hogy én és a Monsignore előre megyünk, a holminkat a túlparton hagyjuk és visszajövünk a gyerekekért, mi visszük át őket... Csak egy a bökkenő, mindannyiunknak, a gyerekeket kivéve, le kell vetköznünk és a ruhákat a fejünk fölé kell tartva kell átgázolni. Ha valakinek megcsúszik a lába, kénytelen lesz nedves ruhában továbbmenni... Talán sejtik, ez mit jelent...

Senki meg sem mukkan. Josefen már csak tornanadrág van, mellette egy halomban gyűlik a ruhája, tetején az automata. Egy csomagba köti a holmit. A még mindig ruhában ácsorgó lelkipásztorra néz.

– Monsignore...

Egy fejmozdulattal jelzi, hogy mi a teendő. A férfi restelkedve vetközni kezd.

– És most jó erősen fogja meg a ruháit.

Elmerülnek a jeges vízben. A felhők közül egy pillanatra kikandikál a hold. A kövek a talpukba vágnak, sodor az ár, nehezen állnak a lábukon. Már majdnem a túlparton vannak, amikor Šuman megcsúszik egy kavicsos és a vízbe esik. A ruhái repülnek utána. Josef nem habozik. A fegyvert és a saját ruháit a partra hajítja, és az áramlatba ugrik. Időben elkapja a nehéz csomagot. Most még segít az egyensúlyát veszített férfinak.

– Ne féljen, valahogy megoldjuk. Mindig lehetne rosszabb.

Hasil előhúzza a holmiját a bokorból. Az automata beleakadt az ágakba, de a ruhák a sáros partra estek és egy pocsolóba csúsztak.

– Igyekezzen kicsavarni a ruháinkat, amíg idehozom a gyerekeket.

Megindul a part felé, a túloldalon álldogáló asszonyokat meggyőzi, hogy a fejük fölé emelt kézzel kövessék. Josef két gyereket visz át egyszerre. Az egyik kislány alszik a karjában. Még a víz fröcskölése sem ébreszti fel. Háromszor megy vissza. Már nem érzi sem a karját, sem a lábát. Elgémberedett ujjaival dörzsöli a testét. Szerencsére az asszonyok közül már senki nem esik el, legalább ők száraz ruhában mennek tovább.

– Ötözzenek fel még vizesen. Tempósan megyünk majd, megszárad magukon a ruha. Bírnunk kell Ausztriáig. A lehető legrövidebb úton megyünk.

A körülötte lévő emberek félnek.

– Itt szolgáltam, ismerem itt minden követ.

– Valahol itt van a határ menti alakulat? – suttogja az egyik asszony.

– Josefűv Dűl, amellel megyünk el.

Megkerülik Bližší Lhotát. Šuman reszket. Hasil tudja, hogy kihülhetnek, nem biztos, hogy célba érnek. Inkább nem is gondol rá, csak vezeti őket az erdei úton. Megkockáztatja. Ha nem változott az őrzáratok időpontja, át kell érniük. De ha igen... Az ő lelkén szárad majd két volt kollégájának vagy hét nőnek, nyolc gyereknek és egy lelkipásztornak az élete. Egyértelmű számára, mit tenne ilyen helyzetben.

Részben megkerülik a lhotai dombot és Lazebník felé veszik az irányt, ahol enyhén balra fordulnak és elmennek a huť-*i* erdőn keresztül egészen Huťský Dvůrig. Legszívesebben bekarolyarodna és a Schwarzenberg csatornán keresztül menne Nová Pecig, de tudja, hogy felesleges kerülő lenne. Pofátlannak kell lennie, és ő az. A legkisebb gyerekek sírva fakadtak, méz-zel édesített mákfőzetet itat velük. Három kislány és három kislány. A két nagyobb fiú, az egyik nyolcéves lehet, a másik tizenkettő, gyalogolnak.

– El kell aludniuk, a sírás elámulna bennünket.

Nedves ing, nedves nadrág, nedves pulóver, mindez áthűti és megbénítja az izmokat. Šuman mostanáig bátran viselkedik, erősen liheg, de tartja a tempót. Az asszonyok végül kitartóbbnak bizonyulnak, mint a két férfi. Egyiküknek sem mondja meg, hogy pillanatok múlva közvetlenül az StB alakulatának ablakai alatt fognak elsétálni. Nem akarja megijeszteni őket. Ilyen közel senki nem számít rájuk. Ellenőrzi az időt.

Amikor megpillantja az alakulat sötét sziluettjét, mélyebbre vezeti őket az erdőbe és meghagyja nekik, hogy maradjanak elrejtőzve a fák között és várjanak. Ő addig felméri a terepet. Egy farakás mögé rejtőzik. Innen jó a kilátás a főbejáratra. Ha azóta is minden a régiben maradt, negyed órán belül mindkét őrzárát visszatér. Vár. A ruhája a testéhez tapad. Érzi az izmaiban a reszketést. Tudja, hogy a határig az útnak még jó része hátra van. – Tűz. Meleg. Tűz...

Hirtelen két sötét sziluett bukkan elő az erdőből Zvonková felől. A két férfi javában beszélget. Kopognak az ajtón, az kinyílik és egy fénycsóva vetül ki. Ilyen messzire is elragyog. Meglátja az ügyeletes arcát, ahogy az éjszakába néz. Josef mérget venne rá, hogy Mičko az.

A Smrčinához felvezető útról lépések zaja hallatszik, gurul a kötörmelék. Még egy őrzárat. Ők is eltűnnek az alakulat főbejáratánál. Hasil elégedett, az őrzáratok időpontjai nem változtak. Megvárják, amíg mindkét új őrzárat útnak indul, és követik az elsőt a 6-5-6-os szektorban, kellő távolságot tartva. Amíg ezt mérlegeli, elindul, majd hirtelen megmerevedik. Mozdulatlan kötömbbé válik, mert onnan, ahonnan jött, közeledik valaki. Kétségtelen. Egy harmadik őrzárat! Szóval ez már újdonság. Már nem csak kettő van. Az ajtó nyitva, két férfi belép és kijön három páros, mindegyik más irányba indul. – Több őrzárat akkor nincs, három van, – gondolkozik Hasil, – és egyikkel sincsen kutya.

Mikor már mindenhol újra sötétség és csend uralkodik, akkor tér vissza a többiekhez.

Šumannak az egyik asszony kölcsönadta a kabátját. Mégis reszket, mint a nyárfalevél.

– Indulás, – adja ki az utasítást Josef suttogva. Újra lépkednek az úton, a legrövidebb úton Smrčina felé, az alakulat mellett. A jobb oldalon csörgedezik a Medvědí patak. A Smrčina alatt egy pillanatra megállnak. Hasil ellenőrzi az időt. Az őrzárat fél óra járásnyira van előttük. Josef a lelkipásztor vállára teszi a kezét.

– Tartson ki, most már hamarosan ott leszünk. Mindjárt megmelegedhetünk.

Két átfagyott férfi, hét fáradt asszony, hat alvó gyermek az anyjuk karjában, két rémült kisfiú. Végtelen emelkedő. A sötétségben botladoznak a kövekben és a fák gyökereiben. Végre a Smrčina. Átlépi a határt és belevetik magukat az ágak-bogak közé. Néhány tucat méterre a határ köveitől meg is állnak. Josef rőzsét gyűjt. Fellángol a tűz. A ruhákból pára csap fel. Az asszonyok a tűzbe bámulnak. A gyerekek az anyjukhoz kuporodva alszanak. Josef újabb gallyakat gyűjt. Mindegy neki, hogy a fény odacsalhatja az osztrák határőröket. Nekik már majd csak elmagyarázza valahogy, hogy amerikai ügynök...

Az osztrák határ mentén közelednek Bajorországhoz. Az álmukból felriasztott gyerekek sírnak, nem könnyű megnyugtatni őket. Hasil tudja, hogy a cseh őrzáratok ebben az időben más határszakaszon járnak... Egy közeli erdészlakban kell találkozniuk más határon átjáró ügynökökkel, együtt akarnak visszamenni a bázisra. Az áthozott embereket elviszik a CIC³ szolgálati helyiségébe. Az erdészlakban csak két férfi vár, ők Příbramsko területén teljesítettek szolgálatot. A többiekről semmit sem tudnak. Azok között, akik nem értek vissza, van két olyan fiú is, akik együtt vettek részt a kiképzésen Joseffel és Tondával, a Šeda fivérek csoportjához tartoztak.

Csak később derül ki, hogy az SNB határőrei lelőtték őket nem messze attól a helytől, ahol szétváltak.

GYORSAN REPÜLNEK A NAPOK, vagy a házban tölti őket a többiekkel, vagy a határnál. Bár a határon átjáró ügynökök nagy része menekülttáborokban lakik, a konspirált villákba közvetlenül az akciók előtt költöznek csak be. Csak néhányuk van folyamatosan szolgálatban. Megfigyelnek, jegyzetelnek, átkelnek.

Josefnek az erdőben vagy barátoknál van néhány rejtekhelye, ahol ruhát tart. Áruhát használ, hogy ne ismerjék fel első látásra. A vonaton tanulta, amikor egy köteg különböző újsággal utazott, hasznos tapasztalat. Minden eshetőségre felkészülve van nála Rudé právo,⁴ csak

hogy kommunistának nézzék. Más időkben bizonyára ígéretes színész lett volna. Az emberek egyszer öreg, botra támaszkodó apót látnak, máskor szigorú tekintetű SNB-st. Az egyenruhát Bohumil hozza neki Knížecí Pláně-ba és az erdésznél rejti el. Josef minden átkelésnél újabb és újabb lehetőséget eszel ki, kivé változzon, hogy vezesse félre az őrszemeket.

A társával, Tonda Vítékkel jár át a határon, gyakran kapnak közös feladatot. Harmadiknak csatlakozik hozzájuk Tonda Kubala. Ő azonban azután, hogy néhányszor megtapasztalja, milyen Hasillal dolgozni, amikor csak lövöldözés közepette sikerül eljutniuk a határhoz, nem hajlandó többé vele dolgozni. A legrosszabbtól fél. Állítja, hogy Pepik túl sokat kockáztat. De Hasil akcióinak sikeressége eddig száz százalékos.

A német menekülttáborban, Murnauban megszólítja Josefet a Gazdasági Szövetkezet volt elnöke, Václav Slavíček Čkyně-ből. Azt szeretné, ha áthozná a határon a családját. Hasil ezért háromszor felbukkan Čkyně-ben és megszólítja Slavíček feleségét, de az asszonynak már új férfi van az életében. Josefnek nem sikerül átvinni a családot, újabb fiatalember lesz szomorú és magányos.

BOHUMIL EGY CSAPAT Zábrdíből és a környékbeli falvakból származó férfival vár az erdő szélén. Joseffel van találkoójuk. Egy nehéz adókészüléket hoz át a határon. Mindenütt nyugalom, csak a Kovářék birtokán gyűjt rőzsét és tobozt tűzifának az öregasszony egy óriási háti kosárba. Alig bír lehajolni, botra támaszkodik, egy pillanatig lihegés és fájdalmasan felgyenesedik, ha beszélhetünk egyáltalán felegyenesedésről egy vénségtől remegő asszony esetében. A fiúk felismerik virágos szoknyájáról és sötétvörös kendőjéről, amely összes hajtincseit takarja.

A fiúknál van Josef számára egy rúd szalámi, örömet akarnak szerezni neki, tudják, hogy nem hord magánál ételt, könnyű, mozgékony, feltűnésmentes akar lenni. Lassan telik az idő, már régen itt kellene lennie, és ők veszítenek kezdeti elővigyázatosságukból, az egyik elővesz egy flakát, az körbejár és a pálinkához kanyarintanak maguknak a szalámiból, míg végül Josefnek egy falat sem marad. Egy řepešíni fiatalember, aki korábban Kovářéknál szolgált, a lovakról kellett gondoskodnia, jól bánik velük és még sűrű erdős terepen is képes kantáron vezetni a lovat, időnként összehúzza nekik a szénát, vagy elhozza kocsin a kaszálóról a szénát, máskor a szalmát aratás után, elhatározza magát – megsajnálja az öregasszonyt. Feláll és odamegy neki segíteni.

– Szép jó napot, Kovářová asszony, össze ne csinálja itt magát nekem, várjon csak, majd én segíték.

– Édes Istenkém, de megijedtem. Azt hittem, teljesen egyedül vagyok itten, erre megjelenik a fiatal Karas, Jesszusom, jól rám ijesztettél. És hogyhogy csak úgy lófrálsz itten?

A fiú az alkoholtól felbátorodva nevet.

– Anyó, magának megmondom, én itt bizony Hasilra várok.

– Micsoda? Rosszul hallom.

– Jól van, anyó, jól van.

A többi fiú figyel a jelenetet, nagyon jól szórakoznak a fiatal Karas és az öreg Kovářová asszony kárára. A fiú bedobál a háti kosárba néhány tobozt és botot, már tele is van. Fel akarja venni, fogja a vállpántokat.

– A fenébe, anyó, mi az ördög van ebben, kövek?

– Kire is vársz, fiacskám?

– Kire, kire...

Hátraugrik az öregasszonytól, a többi férfi hangos káromkodással rohan ki a rejtekhelyről.

– A pokolba, Josef, mi ez a maskara?

Az öreg Kovářová kendője alól Hasil nevető arca bontakozik ki.

– Mikor megláttam az öregasszony ruháit, azonnal nyilvánvaló volt, hogy az öreg Kovářová, aki állandóan az erdőt járja, se az SNB-seket, se más báméskodókat nem fog érdekelni. Szóval csak ki akartam próbálni, és működik. Fiúk, annyira voltatok feltűnésmentesek, mint szilva a cseresznyefán. Csak időre volt szükségem, hogy biztos lehessen benne, nem figyelnek benneteket az StB-sek. Legközelebb legyetek óvatosabbak, és semmi ivászat.

Bohumillal és két önkéntessel elviszik Písekbe a beígért adókészüléket. Josef egyetlen éjszaka alatt meglátogatja az anyját és a fivéreit. Soha nem feledkezik meg Mariéről és a kisfiáról. Pénzt és ajándékokat hord nekik. Marie azt igéri, ha Josef újra visszajön, vele megy. Minden alkalommal összecsomagolt bőrönddel vár, végül mindig nemet mond.

Magának sem vallja be, hogy egy bizonyos budějovicei Bräuer nevű férfi miatt is bizonytalan. Prachaticében ismerte meg. Tetszik a férfinak. Eddig kétszer vagy háromszor találkoztak, és az figyelmes, még virágot is hoz neki és meghívja Budějovicébe, állítólag találna neki állást. Bräuernél biztonságban érzi magát, róla és a fiáról, Josefról is tudna gondoskodni, ráadásul jó pozícióban van, vele nem kellene nyomorognia. De milyen élet várhat rá Pepík Hasil oldalán? Veszélyes átkelés a határon, élet a menekülttáborban, habár azt állítja, hogy kapnának lakást vagy házat; idegenek között tengődnének, németek között, akik a háború alatt az ellenségeik voltak, vagy talán nem?

De az ilyen gondolatok a szeretetelli sóvárgás hullámaival váltakoznak, még mindig szereti őt. Szeretne vele lenni, mégis csak ő a fiuk apja, de nem ott, itt. Nyugodt, rendes életet élni. Hiszen nem annyira rosszak ezek az elvtársak, nem kell rájuk húzni a vizes lepedőt. Ha visszajönne, belátná a hibáját, biztosan adnának neki még egy esélyt... Legalábbis ezt állítja az új kérője. Marie megfelel az arra, hogy Josefet kilenc évre elítélték, nem veszi tudomásul, hogy valószínűleg soha nem kerülne ki a fogházból. Nem, ő és Josifek egyelőre nem mennek sehova, kivár, hiszen magától is kiderül, hol az igazság, merre vezet a helyes út. Nem hajlandó ő maga megtenni a kellő lépést, döntsenek helyette mások.

És Josef? Nem akarja erőltetni. Talán vele megy Bajorországba önszántából. Ha türelmetlenül sürgetné, ha fogná őt és a fiát, és elhurcolná őket, akkor engedelmeskedne, vele tartana, csakhogy évekkel később a szemére vetheti, hogy nem önként ment vele, és mennyivel jobb lenne az élete, ha maradt volna.

– FŐNÖK!

– Mi az, Josef?

– Amikor még Zvonkovánál voltam, Kot ezredestől detektívregényes csomagokat hordtam Železná Rudába Kašpar parancsnoknak.

– Na és?

– Csak azon gondolkoztam, az StB-sek eléggé érdeklődtek azok iránt a csomagok iránt kihallgatáskor.

– És te tudni akard, miért?

– Igen. Azokban a csomagokban tényleg detektívregények voltak, újságpapírba csomagolva és madzaggal átkötve.

– Rájöttél, mi folyt ott tulajdonképpen?

– Azt nem mondanám.

– Akkor igyekezz gondolkozni rajta. Majd ha beugrik, kapsz egy nagyon fontos és egyúttal nagyon veszélyes feladatot. Addig meg dolgoztasd az agyad.

– Jól van, főnök.

– Józan paraszti ész, Hasil, elég az átlagos józan paraszti ész és kitalálsz. Kérsz egy felelőt? Jófajta skót whiskym van.

– Nem kérek, főnök, nem iszom. Csak egyszer töltöttek nekem a fiúk rumot, rögtön a felszabadulás után, és azt hittem, kiköpöm a tüdőm. Három napig tüzet okádtam.

– Hogy mit csináltál?

– Tüzet okádtam, nálunk így mondják.

– Aha, hát jól van, ha nem kérsz, kényszeríteni nem foglak. Komolyan soha nem iszol? Kicsit sem?

– Komolyan, főnök. Nem iszom, nem dohányzom. Sportolok és csak futkosok át a határon. Oda és vissza.

Tonda Vitékkel egész családokat visznek át gyerekekkel együtt. Titkos rejtekhelyeket választanak ki, amelyekben a segítők a cseh oldalon üzeneteket, információkat hagynak nekik.

Marie tovább ücsörög a bőröndjén és nem hajlandó akár csak egy lépést is tenni Németország felé. A kis Josífek nő, mintha húznák.

Josef és Tonda ismerősöknél és barátoknál rejtőzködnek Záblatíban, Dvoryban, Řepešínben, Kratušínben, Písekben Josef nővérénél, Žofiénél, Zábrdíben Fáberánál, Bavorovban Starýéknál, az erdőben Samrheléknél.

– JOSEF, a gyűjtőtáborban van valami földid.

– Zábrdíből?

– Prachaticéből. Jó lenne, ha ránéznél, talán ismered. Az SNB-nél volt, csak azért mondom, nehogy ránk küldjenek valakit. Szolgálati motoron jött Lenorán és České Žlebyn keresztül. A határon augusztus tizenkilencedikén jött át kilenc és tíz óra között, a Laka telepnél. A Grenzpolizeiánál Bischofsreuthban jelentkezett. Münchenben a titkosszolgálatos fiúk megmosták a fejét, berakták a Luitpold kaszárnyába és aztán Windischberdorfba költöztették. Most novemberben került Valkába.

– Értettem, főnök, odamegyek.

– Valka tele van mindenféle alakokkal, itt vannak a papírjai, Josef Ludvíknak hívják. Puhatolozz utána. Ha úgy van, verbuváld be. Minden alkalmas fickóra szükségünk van. Ha šumavai, annál jobb.

Valka Nürnbergnél az egyik leghíresebb menekülttábor, volt fogolytábor, később hontalanok számára kialakított intézmény. Negyvenkilenc novemberétől Valka kizárólag a Csehszlovákiából menekültek menedékhelye. A német hivatalok kormányforrásból tartják fenn a táborot. Körülbelül ötezer ember kap itt szállást. A háború utáni első években főleg észtek és lettek voltak itt. Lettország és Észtország között terül el Valka kisváros. Az együttműködést és barátságot jelképezi, nem pedig szétválasztást.

Hasil gyorsan rábukkan Josef Ludvíkra. A helyi söntésben ül, vagyis inkább a pallóból összetakolt toldaléktető alatt, ahol az egyik menekült feketén kocsmát működtet. Minden létezővel seftelnek itt az emberek, ruházattal, étellel, cigarettával, gyógyszerrel, még benzines-hordóval is, isszák az olcsó pálinkát, és főleg emlékeznek, milyen szép is volt Csehországban. Ludvík ül a fapadon a falnál, a hasadékon befúj a hideg szél. Vele szemben két fiatal fiú ül. Hasil köszön nekik.

– Csatlakozhatok? Maguk is földik délről, igaz? Pepa Hasil Zábrdí u Prachaticéből.

– Honza Mašek Budějovicéből, és a barátom, Jarda Kaska, szintén budějovicei.

Kezet ráznak. Josef odafordul az ott ülő Ludvíkhoz, ő talán észre sem vette, hogy még valaki odaült. Görnyedten ül az asztalnál, tekintete valahova az asztal deszkáinak göbei közé réved, bádogbögéréjében rég kihűlt a cikóriakávét.

– Maga pedig biztosan Josef Ludvík, a volt büntetőjogász Prachaticéből, – mondja Hasil és fürkészően néz az ülő férfira.

– Igen, Jarda nagybátyja tényleg a bűnügyiseknél volt, – szólal meg Mašek és mentetetésül hozzát teszi: – A határ túloldalán hagyta a feleségét két gyerekkel, lelkiismeretfurdalása van miattuk. De éppen időben jött el, a kommunisták lecsukták a húgát, Jarda nagynénjét, a sógorát, Josefet pedig átvezényelték Kaplicébe soförnek. Tulajdonképpen szolgálaton kívül helyezték. Mi is az utolsó pillanatban léptünk le Jardával.

– Minket tulajdonképpen Rokycký doktor mentett meg, – mondja Kaska, – a budějovicei rendőr-igazgatóság főnöke, nem egy bolsevik káder, inkább amolyan első köztársaságbeli rendőr. Az apámnak péksége van Pětidomíban, február huszonegyedikén reggel, amikor felhúzta az üzlet redőnyét, talált egy papírfecnit azzal az üzenettel, hogy elfogatóparancsot adtak ki ellenem. Talán létezik olyan, hogy gondviselés, mert én éppen eltávoztam otthon, Domažlicébe rukkoltam be, mint katona. Rokycký doktor figyelmeztetett, mert tudta, hogy mindkét nagybátyámat, Pepa és Honza Rachačot is szolgálaton kívül helyezték a rendőrségen, úgyhogy sejtette, mire készülnek a kommunisták. Én egy órán belül figyelmeztettem Honzát és gyorsan a Šumava felé vettük az irányt. Cazovnál jöttünk át.

– Prágában voltam a bűnügyiseknél. – Josef Ludvík odafordítja nagy fejét Hasilhoz. Nefejejskék szemei vannak. Széles áll, magas homlok, Josef egy szilárd elvű és erős szellemű embert lát maga előtt, nem egy siránkozó típust, ahogy az első benyomás alapján megítélhette volna.

– A háború után vezényelték át Prachaticébe az SNB-hez. A sógorommal és a húgommal egy házban laktunk a Szent Margit fürdőnél, talán ismeri, az első sárga villa a kereszteződésnél. Honza, mármint a sógorom tíz évet kapott állítólagos államellenes tevékenységért, kommunista-ellenes szórólapokat terjesztett itt a fiúkkal. Szegény húgomat pedig, aki semmit nem követett el... hogy legyen ürügyük lecsukni, rohadt bolsevikok... állítólag illegális élelmiszer-csempészetért a prachaticéi rendőrségen a politikai foglyoknak. Minden prachaticéi tudta, hogy az StB-ek ott kínozzák őket lent a régi városháza pincéjében, a tér szintjén vannak a berácsozott ablakok, és aki arra ment, hallotta a jajveszékélésüket. Vízért kérték, ételt, és az emberek vittek nekik, amit tudtak, csak hogy mérsékeljék a szenvedésüket.

– Jól tudom, mi folyik odalent, – Hasil megdörzsöli a szemét.

– A Boryban ült velem együtt egy prachaticéi fiú, ő mesélte, hogy az StB főnök, Lec sós heringet etetett vele és aztán azon szórakozott, hogy könyörög napról napra egyre kétségbeesettebben egy kis vízért. Ez a Lec hihetetlen egy rohadék lehet.

Röviden elmondja nekik a saját történetét a táborból való szökéssel együtt.

– Áthozhatnám a gyerekeit és a feleségét. – teszi hozzá végül.

– Ezek a fiúk is felajánlották már. Az a bökkenő, hogy a szolgálati motoron jöttem el, anélkül, hogy egy szót is szóltam volna nekik. Annyira felhúztam magam, minden olyan gyorsan történt. Tehetetlennek éreztem magam, mint akit megkötöztek és kipeckelték a száját. És ettől a dührohamtól... hát, beugrottam a kocsmába a Na Fefrách utcában, megittam jó pár felest, aztán a kocsmá fészkerében széttéptem és elégettem a személyi igazolványomat, annyira fel-dühített ez az egész... és akkor egyszerűen elindultam.

– Máshogy is tudna...

– Tegezz csak, Pepa vagyok.

– Igen, hát jó, én is, Pepa Hasil.

– Honza.

– Jarda.

– Akkor a tegeződésre igyunk!

– Én nem, kávé iszom, vagy sima vizet, de pálinkát nem. Nem bírom az italt, úgyhogy inkább nem iszom. De csak azt akartam mondani, hogy árthatnál a bolsevikoknak máshogyan is és közben találkozhatnál a feleségeddel.

Josef Ludvík az unokaöccsére, Honzára és a barátjára néz. Mindhárman hallgatnak.

Hasil rájön, hogy a két fiatal már dolgozik az amerikai titkosszolgálat valamelyik csoportjának. A Šeda fivérek embereinek mondaná őket. Nem is téved. Csak Ludvíknál nem biztos benne, az ő esetében azt súgja az intuíciója, hogy őt még győzködni kell.

Fordította: Juhászné Hahn Zsuzsanna

¹ Sbor národní bezpečnosti – Nemzetbiztonsági szervezet, rendőrség (A ford.)

² Státní bezpečnost – Államvédelmi Hatóság (A ford.)

³ Counter Intelligence Corps – amerikai kémelhárító szervezet (A ford.)

⁴ a Csehszlovák Kommunista Párt napilapja (A ford.)

A Šumava Királyának rossz álmai

Találkozás a Šumava Királyával

Emberek tucatjainak segített Nyugatra menekülni, a határőrök réme lett belőle, a kommunista propaganda a Šumava Királya névvel illette. A kilencvenkét éves Josef Hasil nem nagyon beszél a múltjáról, és békésen éldegél Chicago egyik külvárosában.

Öt méter után kanyarodjon balra, közli az autó szélvédőjére erősített GPS, és a térképen mozgó nyíl máris mutatja a fojtogató hóhullámtól kábult chicagói negyeden, a Berwynen átvezető utat. A visszapillantó tükörben egy téglából épített templom tűnik el, aztán egy gyorsétkező félig üres parkolóval, utána egyemeletes családi házak egyhangú sora gondosan nyírt pázsittal. A tipikus amerikai szintéren azonban mind láthatóbb módon ismerős cseh nyomvonal bukkan fel. Egy „Sokol” feliratú épület tűnik elénk, a kereszteződésnél lévő kávéház cseh knédliel csábít, s az út mentén minden második hirdetésen legalább egy cseh családnév olvasható. Ez nem véletlen: épp errefelé laknak a csehszlovák emigránsok különböző nemzedékei. S van közöttük egy semmiféle feltűnést nem keltő, a šumavai hegyekből származó nyugdíjas, aki élete nagy részében titkolta az ismerősei elől, hogy egykori hazájában története legendává vált.

Lidérces álmok Amerikában

„Szóval idetaláltak, oké?”, nyitja ki a sorház ajtaját a kilencvenkét éves Josef Hasil. Tornacipős, élénk szemű és derűs arcú öregúr, aki minden bólintást az amerikai „oh yeah”-val erősít meg, s a „vezetek” szó helyett azt mondja: „drájlvolok”. A volt hazából származó emberek iránt udvarias, de óvatosságból korlátozott érdeklődéssel viselkedik. Sosem volt a Sparta nevet viselő chicagói futballklub szurkolója, mert azt vallotta, hogy tele van kommunista ügynökökkel. Ugyanezen okból a cseh honfitársak közösségének rendszeres összejöveteleit is elkerülte.

Inkább hosszú évtizedekre félrevonult egy rossz hírű fekete negyedbe, ahonnan gyorsan eljutott a munkahelyére, a General Motors autógyárába. Berwynbe kései házasságkötése után költözött át:

ötvenhárom évesen vette el a nála hat évvel idősebb Eliškát.

Šumava azonban nem engedte el Hasil. Egészen a közelmúltig sötét éjszakai lidércnyomásként tért vissza az álmaiban. „Azt álmodtam, hogy egy katonai repülőgépen utazom, körülöttem egyenruhás emberek ülnek, s amikor kinézek az ablakon, a šumavai dombokat látom,” mondja a nappali kényelmes karosszékében ülve. „S ebben a pillanatban rájövök, hogy bilincsbelen vagyok és betonkockákat erősítettek hozzám. Aztán kinyílik az ajtó, védekezem, és zuhanok lefelé, Šumavára.”

A szabadság szimbóluma

Šumava szülőttének az óvatossága indokolt volt. Josef Hasil a kommunista rendszer számára több volt, mint ellenség. A CIC (Counter Intelligence Corps, a CIA elődje) nevű amerikai hírszerző szolgálatnál eltöltött négy év alatt Dél- és Nyugat-Csehországot lefedő, a hadsereg mozgásáról és a politikai életről információkat gyűjtő kiterjedt hírszerző hálózatot hozott létre és működtetett. Ő volt például az első, aki hírt vitt külföldre a Rudolf Slánský ellen készülő perről.

Ezen túl, szinte mellékesen, tizenöt határátlépés során mintegy ötven embert segített át a szabad világba. „Elismerést érdemlő számról van szó, mert minden egyes út, amely az ellenséges területre vitt, hatalmas kockázattal járt, s bármelyik pillanatban jöhetett a halál,” mondja a Totalitárius Rendszereket Kutató Intézet (Ústav pro studium totalitních režimů) történésze, Libor Svoboda.

A kommunisták más okból is haragudtak Hasilra – a szabadság szimbólumát testesítette meg, s a rezsím sose tudta kézre keríteni és teátrálisan megbüntetni. „Tudtam, hogy élve nem kerítenek kézre. S hogy mindig gyorsabbnak kell lennem náluk,” meséli Hasil. A gondosan előkészített csapdákból és a határőrökkel vívott, látszólag reménytelen tűzparbjokból is ki tudott menekülni. Egy ilyen összecsapáskor eltalálta és megölte a Határőrség (Pohraniční stráž) egyik tizenkilenc éves tagját, Rudolf Kočit. A Vimperkben¹ működő, az

egykori šumavai tiszteket tömörítő, a Cseh Határvidék Klubja mindmáig az akkor agyonlőtt kolléga nevét viseli. Épp a Titkos Államrendőrség (Státní bezpečnost, StB) nevezte elsőként az irataiban Hasilt a Šumava Királyának. „Csakhogy én nem vagyok semmiféle király,” mondja az öregúr. „Számomra mindig az volt a legfontosabb, hogy szabadlábban vagyok, s aztán már teljesen mindegy volt, minek neveznek. Továbbra is Pepík² Hasil vagyok, s ez minden, amit a dolgról elmondhatok.”

Út a hóban

A kommunista ideológia szerint Hasil csak hálát érezhetett a rendszer iránt. Egy isten háta mögötti šumavai falucskából, Zábrdíből származott, öten voltak testvérek; az anya egyedül viselte a háztartás minden gondját, mert az apa ivott, adósságokkal küszködött, s végül elhagyta a családot. Hasil vidéki fiú létére magasra törő ambíciókat táplált: arról álmodozott, hogy egyenruhát visel, s maga mögött hagyja Šumavát. S keményen tört a célja felé.

Noha testmagassága alig haladta meg a 150 centimétert, s emiatt a megkívánt normának nem felelt meg, sikeres felvételi vizsgát tett az akkori kommunista belügyminiszter, Václav Nosek fennhatósága alá eső rendőrákadémiára. „Szilárd jellemű, csendes, szolgálatkész, jószívú. A szolgálati szabályzatot jól ismeri, a szolgálatban jól használható. Az új viszonyokkal teljesen azonosul,” értékelte Hasilt 1947. február 13-án a felettese, Kostrbatý őrmester.

Miután átvezényelték a šumavai határra, Hasilt fokozatosan kételyek kerítették a hatalmukba. „Abban az időben hallgattuk a bécsi rádiót, és tudtuk, hogy Jan Masarykot a kommunisták meggyilkolták³,” idézi fel az akkori külügyminiszter haláláról szóló híradást. Az illúzióvesztés a szolgálat-hoz való viszonyában is megmutatkozott. „Járőrözés helyett többnyire valamelyik szénapajtaban aludtam vagy a haverokkal beszélgettem. S ha olyasvalakivel találkoztam, aki szökni készült, akkor megmutattam az irányt: kétszáz méter egyenesen előre, aztán fel a dombon, s már célhoz is ért,” eleveníti fel az emlékeit.

A végleges fordulat 1948 őszén következett be.

Határőr kollégája, Zdeněk Vyleta azzal a kéréssel fordult hozzá, hogy nem segítene-e neki a határon túlra juttatni azt a rokonszenves kisasszonyt, aki vel nemrég egy kórházban ismerkedett össze. „Rögtön rávágtam: oké, megyünk, akár már holnap is.”

Végzetes hiba

Az ismert tájon át vezető, első pillantásra könnyűnek tűnő út azonban sok óras mártíriummá változott, az utat belepte az első hó. A hátán nehéz bőrröndököt cipelő csapat irányt vesztett, csak bolyongott a dombokon, s amikor a teljes kimerültség határán átjutott a túloldalra, egy géppisztolyt szorongató német rendőr állt az útjába. „Azt kiáltotta, hogy «Kezeket fel!», s be akart bennünket kísérni a rendőrsre,” idézi fel a kritikus pillanatokat Hasil. Tudta, hogy a német határőrök a szökevényeket skrupulusok nélkül visszaadják a kommunista szerveknek. S ez mindkettejüknek tíz évi kemény börtönt jelentett volna.

Vyleta engedelmeskedett, eldobta a fegyverét és magasba emelte a kezét, Hasil egy óvatlan pillanatban ellökte a rendőrt, és vad rohanásba kezdett. Egy feljelentés nyomán azonban a csehszlovák rendőrök alig néhány órával később elfogták. S Hasil számára nem volt pardon: České Budějovicébe⁴ vitték kihallgatásra.

Szökés a lágerből

„Szóval maga Prágában lakik a Letnán?”⁵, érdekli az öregúr. „Onnan gyönyörű a kilátás a városa,” mosolyodik el, és elhallgat. Mielőtt Nyugatra menekült volna, Hasil kétszer járt Prágában. Egyszer még szolgálata idején, a Nemzetbiztonsági Testület egyenruhájában, amikor módjában állt a főváros szépségeiben gyönyörködni, másodszor pedig rabszállító kocsiban, bilincsel a kezén, amikor a pankráci börtönbe vitték.

Kihallgatása során beismerő vallomást tett, az emberek illegális átvezetéséért a határon kilenc évet kapott, s a Dolní Jiřetín-i szénbányába küldték. „Csakhogy én tudtam, hogy nem maradhatok

bezárva, mert falusi srác voltam, aki szerette az erdőt és a természetet, és szabadnak kellett maradnia.”

A lágerbe érkezése első pillanatától kezdve a szökés gondolata foglalkoztatta. A fogságban Vytával is találkozott, akit a németek valóban kiadtak Csehszlovákiának; egykori társa már megtört ember volt, fogait a kihallgatásokon kiverték, halálra beszélt és nem akart újabb kockázatot vállalni. Hasil egy volt pilóta, Antonín Vítek személyében talált cimborát a szökéshez. Egyszer, amikor visszatérőben voltak a műszakból, együttes erővel kirúgták a foglyokat a barakkba szállító autóbusz ajtaját, fellökték az őrt és iszkoltak az Ércheység⁶ felé. Este, sötétedés után egy magaslatról figyelték a reflektorok mozgó, egymást keresztező, a hegyek alatti térséget kutató fénypázmáit, s hallgatták az ugató kutyákat, melyek hiába próbálták a tábori konyhából ellopott borssal felszórt nyomokat megtalálni.

A szökevények az ország belső területein átvágyva a Šumava felé vették az irányt. Hasilnak jó oka volt erre – egy Marie nevű, tizennyolc éves lány, aki gyereket várt tőle. „Szerelmes voltam és feleségül akartam venni,” mosolyodik el. Csak-hogy Marie sehova sem akart elmenekülni. „Tudtam, hogy a menekülttáborokban nyomor van, és kisgyerekek esztelenségnek tűnt az egész,” mondta e sorok szerzőjének Marie Bräuerová néhány hónappal a halála előtt. (2015 májusában halt meg.) „Rádásul Pepík a természetét tekintve inkább kalandor volt.”

Öregasszonynak átöltözve

„Jožko, mikorra akarsz az ebédet?”, hallatszik a konyhából egy erős szláv akcentussal feltett kérdés. „Nekem mindegy,” kiáltja vissza az öregúr a választ, s kissé megcsóválja a fejét. A lengyel asszisztens nő április óta gondoskodik Hasilról, aki csaknem negyven évi házasság után elvesztette a feleségét, Eliškát. (Egykori jegyese, Marie csaknem napra pontosan egy hónappal később hunyt el.) Josef Hasil azóta nehezen leli fel magában az életerőt, s az étel se nagyon ízlik neki. Néhány héttel ezelőtt rádásul kapott egy enyhébb tüdőgyulladását. „Rosszabb dol-

gokból is kikeveredtem már, s talán most is sikerül.”

A kapitalizmusba vezető útra egyedül indult el. Kedvenc útvonalán haladva, České Žlebynél lépte át a határt, és egy bajor kisváros, Murnau közelében lévő s a Válka nevet viselő menekülttáborban csatlakozott sorstársaihoz. S rögtön talált magának érvényesülési lehetőséget. „A legkülönbözőbb emberek sokasága volt a táborban, s azt kérdezték, át tudnám-e hozni Csehszlovákiából a feleségüket. Azt válaszoltam, hogy a határvidéket jól ismerem, s ha akarják, elvezetem hozzájuk a feleségüket,” elevenedik meg előtte a múlt.

Az első sikeres határátlépés után Hasil cselekedetének a híre gyorsan elterjedt a táborban. Az amerikai hírszerző szolgálat, a CIC cseh tisztjének, Kašpar Pátýnak a fülébe is eljutott, aki új munkatársakat keresett a menekülttáborokban. Hasil ideális személy volt a kémtevékenység számára. Ismerte a šumavai erdőségeket, s egykori rendőrként képes volt előre látni ellenségei viselkedését. Emellett tudott bánni a fegyverekkel, kiváló kondícióban volt és jó kapcsolatokkal rendelkezett.

Stratégiáját állandóan tökéletesítette. „Figyelni tudtam a természet hangjaira, s ha valahonnan felröppentek a madarak vagy felugatott egy őzbak, akkor tudtam, hogy emberek lehetnek a közelben”, írja le a taktikáját. Előfordult, hogy a határon átjutva kendőt kötött a fejére, meggörbítette a hátát s igyekezett öreg néninek látszani. A városokban rendőregyenruhába bújt, s magabiztosan sétálgatott a mit sem sejtő lakosok között. Jutalmát a napi öt márka fizetség és egy szerény murnai bérlakás jelentette.

Éjszakai munkák

„Ez Husinecből való,” mutat rá Josef Hasil egy kis képre a falon, annak a kisszámú emléknek az egyikére, amely egykori hazáját idézi a nem saját családjából származó dédunokák fotóinak áradatában. Szülőföldje iránt vegyes érzelmeket táplál. Csak egyszer tért vissza, 1993-ban, ami olyan stresszel járt, hogy a repülőtéren óráig tartó orrvérzése támadt. De folytatta az utat, felkereste a szülőfaluját, Zábrdít, anyja sírját és a helyeket,

ahol átvezette az embereket a határon. Amikor egy étteremben ebédel, valaki odavetette neki, hogy gyilkos és áruló, s állítólag nem volt hajlandó felszolgálni neki. Hasil soha többé nem tért vissza Csehországba. „De szívélyesen üdvözlöm az ottaniakat,” ismételteti a nyugdíjas amerikai.

A Hasillal együttműködő emberek körül az ötvenes évek legelején észrevétlenül szorulni kezdett a hurok. A határon lezajlott fegyveres csetepaték egyike után a rendőrség a tett színhelyén egy elhagyott bőröndöt talált: ruha volt benne Hasil névjegyével. Így került az üldözők kezébe az első bizonyíték annak a tervezett kirakatpernek a céljaira, melyben a kommunista igazságszolgáltatás összesen kilencven embert ítélt el. A többségük tíz év körüli börtönbüntetést kapott.

Elrettentő célzatú, példásnak szánt büntetést kaptak a Starý család tagjai; Hasil előszeretettel büjt meg az ő gazdaságukban. „Pepik tudta, hogy számára mindig nyitva áll az ajtónk, s bármikor kért éjszakai szállást vagy hogy rejtjük el, a nagyapám mindig teljesítette a kérését,” mondja az ötvenes éveiben járó Karel Starý, aki ma történelmet tanít egy középiskolában. Nagyapja a hazaáruló segítségével életfogytiglant kapott, apja tizenégy évet; nagybátyjának, aki abban az időben még nem töltötte be a tizennyolcat, nevelőintézetbe kellett mennie. Egyik szülői nagybátyja, akinek sikerült megszöknie a börtönből és titokban visszatért a gazdaságába, éveken át a pincében rejtőzködött. Csak éjszakánként mert feljönni onnan, nehogy meglássa valaki a falubeliek közül.

A büntetések a Hasilhoz közel álló embereket is sújtották. Jegyesét, Mariét két évre bebörtönözték, a rendőrség azonban szeszélyes időközökben csalétekként szabadon engedte; az igyekezet azonban hiábavalónak bizonyult, Hasil nem akadt horogra. „Az erdőben, egy titkos helyen néhányszor sikerült találkoznom Pepikkal, de sose kapott el bennünket senki; úgy tűnt, mintha félnének tőle,” idézte fel az emlékeit Marie Bräuerová.

Hasil testvéreit sem kímélték. „Éjjel becsöngtettem hozzám egy rendőr, akit ismertem, s azt mondta, hogy inkább vegyek magamhoz fogkefét és meleg fehérneműt,” mondja prachaticei lakásában Anežka Kolářová, Hasil testvére, aki összességében csaknem tíz évet húzott le a rácsok mögött.

„Voltam a Pankrácon, Ruzyně-n.⁷ Kutná Horában,⁸ sorolja fel a női börtönöket, amelyeket büntetése időtartama alatt megjárt.

Fülsiketítő fegyverropogás

Bohumil nevű bátyja ennél is rosszabbul járt; az összes testvér közül ő állt Josefhez a legközelebb. Biztonságban eljutott Bajorországba, öccsével azonban abban maradtak, hogy másnap együtt mennek át a határ csehországi oldalára. A csehszlovák hírszerzés azonban a menekülttáborban elvegyült kémeik révén tudomást szerzett a tervezett útról, és nagyszabású műveletet készített elő. A rendőrség a határ közvetlen közelében több tucat emberét sorakoztatta fel betárazott fegyverekkel.

„Miközben a bátyám a balra fekvő rét felső szélén haladt, én a jobb oldalon, az erdő mentén indultam el,” idézi fel Josef Hasil azt a spontán döntést, melynek nyomán irányt változtatott és másfelé ment, mint Bohumil. Ez mentette meg az életét. Géppuskák lövedékeinek fülsiketítő hangorkánja tört ki, s Hasil Bohumil vadászpuskájának bátortalan választát is hallotta. Aztán hosszú időre csend lett.

A megbeszélte helyen reggel ötig türelmesen várt. „Úgy tűnt, a bátyám lépteit hallom, de csak képzelődtem, szörnyű pillanat volt,” mondja Hasil. Bohumil szétlőtt testét közben elszállították a rendőrségre. Végso nyughelyét máig sem sikerült megtalálni.

Az eltított hős

Négy évi, a CIC-nél eltöltött szolgálat után Hasilon mind nagyobb kételyek uralkodtak el. „Hogya tudtam volna, amit ma tudok, nem jártam volna a határon át. Az emberek emiatt teljesen fölöslegesen szenvedtek,” ad hangot sajnálkozásának, jóllehet a rendszer bosszúját hozzátartozói közül senki se hánytorgatta fel neki. „Voltak pillanatok, amikor nehéz volt a börtönben, ez világos. Pepik azonban nem tehetett semmiről,” mondja a testvér, Anežka Kolářová.

Fivére az emberek átvezetését 1953-ban fejezte be, amikor a határon már valóban szögesdrótok és őrtornyok vasfüggönye kezdett kinőni. Rajtuk keresztül Hasil már nem indult útnak. Amikor utoljára tette meg a határon átvezető utat, kollégáját, Antonín Kubalt a határőrök meglőtték, elfogták és halálra ítélték. Hasil alig két méterre állt Kubaltól, amikor utóbbit eltalálta a golyó. S ráébredt, milyen közel állt a halálhoz.

Úgy döntött, végleg búcsút mond a šumavai vadonnak, maga mögött hagyja az emlékeket, s útnak indul a megálmódott szabadság országába. „Nagyjából tíz évig tartott, amíg a Šumava iránti vágyakozás megszűnt,” mondja.

Bostonban hentesként talált munkát, néhány hét múlva pedig a General Motors chicagói autógyárában horgonyzott le, ahol a mérnökök tervrajzait másolta, s megtakarított pénzéből vett egy gyönyörű amerikai Buickot. A kocsival hosszú utakat tett a kanadai Albertába, fivéréhez, Jaroslavhoz, egyetlen testvéréhez, aki el tudott menekülni Csehszlovákiából.

Kollégáinak, ismerőseinek sosem beszélt a cselekedeteiről. Arról, hogy Josef Hasil a legendás

Šumava Királya, sokuk csak akkor szerzett tudomást, amikor 1999-ben Václav Havel elnök Hősiességi Érdemérmét adományozott neki, mások pedig egy író, David Žák *A Šumava Királyának visszatérése (Návrat Krále Šumavy)* című kisregényéből. A Bionaut nevű produkciós cég a HBO tévécsatornával együttműködve most egy egész estés dokumentumfilmet készít elő Hasil életéről.

„Nem vagyok semmiféle hős,” szögezi le kurtán Hasil mindannak kapcsán, amit tett. Saját szemszögéből úgy látja, csak azt csinálta, amire képes volt. „Tudtam, hogy amit csinálok, jó cselekedet. A valóságban azonban semmilyen nagy dologról nem volt szó.”

Jan Gebert, Chicago
(Fordította
és a jegyzeteket írta:
G. Kovács László)

*A Týden című hetilap cikke 2015. július 27.,
2015/31. szám, 32–34. oldal*

¹ Történelmi múltú kisváros Dél-Csehországban.

² A „Pepík” a Josef egyik beceneve.

³ Jan Masaryk (1886–1948), Csehszlovákia első elnöke, Tomáš Garrigue Masaryknak a fia, diplomata, politikus; a külügyminiszteri posztot 1940 és 1948 között töltötte be. 1948. március 10-én bekövetkezett halála mindmáig a történelem rejtélyei közé tartozik: az akkori hivatalos változatot szerint öngyilkosságot követett el, de sokan már akkor, és azóta is a február végén hatalomra jutott kommunisták által elkövetett politikai gyilkosságnak tekintik a történeteket. A legutóbbi hivatalos változat szerint gyilkosság történt, de a tettes(ek) személye kiderít(h)etetlen.

⁴ Dél-Csehország kivételes szépségű, nagy múltú „fővárosa”, hajdani német nevén, Budweisként is jól ismert.

⁵ A Letná Prága egyik nevezetes, a Moldvához (Vltava) közel fekvő része, itt található a város felvonulási tere.

⁶ Csehül Krušné hory; kiterjedt hegység Csehország északnyugati, a cseh–német határvidéken fekvő részén.

⁷ Börtöneik által szomorú nevezetességre is szert tett prágai városrészek.

⁸ Műemlékekben különösen gazdag egykori bányaváros Közép-Csehországban.

Bohemia

PRÁTELSKÝ KRUH ••••• BARÁTI KÖR

Megjelent a Bohemia folyóirat 2015/2016. 1–4. összevont számának mellékleteként
a Cseh Köztársaság Külügyminisztériumának támogatásával

Kiadja: Bohemia Baráti Kör

Felelős kiadó: Zachár Ottó

Szerkesztő: Molnár Éva

Tördelés és nyomdai előkészítés: Veres Ágnes

ISSN 1219-0500

Nyomda: Elektroproduct Kft.

Příloha časopisu Bohemia 1–4/2015/2016 vyšla s využitím dotace MZV Česká republiky

Vydává: Přátelský kruh Bohemia

Odpovědný vydavatel: Ottó Zachár

Redaktorka: Eva Molnárová

Příprava pro tisk: Ágnes Veres

ISSN 1219-0500

Vytištěno v tiskárně Elektroproduct s.r.o.